

Цього року виповнилося 60 років професору кафедри української літератури, декану філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Борису Івановичу Бунчуку.

Б. Бунчук народився 10 вересня 1955 р. в с. Бобівці Сторожинецького району Чернівецької області. 1977 р. закінчив Чернівецький державний університет, аспірантуру при кафедрі української літератури. Захистив кандидатську дисертацію на тему “Вільний вірш в українській поезії” (1981), докторську – “Віршування Івана Франка в контексті української версифікації кінця XIX – початку XX століття” (2001).

Б. Бунчук – автор монографії “Віршування Івана Франка” (2000), досліджень “Еволюція віршування Пантелеймона Куліша” (2002), “Віршування Михайла Старицького” (2004), низки статей про версифікацію Г. Сковороди, І. Котляревського, Т. Падури, Т. Шевченка, С. Яричевського, Лесі Українки, В. Пачовського, Б. Лепкого та ін.

Член Національної спілки письменників України. Йому належать поетичні збірки “Вхідчини” (1984), “Міра істинного” (1988), “Замість центурій” (1997). Лауреат літературних премій Дмитра Загула та Тараса Мельничука.

Редакція журналу “Слово і Час” щиро вітає ювіляра і бажає йому міцного здоров'я, щастя, нових творчих звершень.

Борис Бунчук

УДК 801.654:821.161.2-1Укр

ПЕРИФЕРІЙНІ ФОРМИ ГЕКСАМЕТРА В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

У статті розглянуто перехідні гекзаметричні форми в поезії Лесі Українки. Виявлено, що в цих структурах порушено три або чотири гекзаметричні характеристики. Вони строфічні із системним римуванням за участю чоловічих закінчень рядків.

Ключові слова: гекзаметр, трискладовики, цезура, рима, перенесення.

Borys Bunchuk. Peripheral forms of hexameter in the poetry of Lesya Ukrayinka

The article deals with hexameter transitional forms in the poetry of Lesya Ukrayinka. Three or four hexameter characteristics proved to be broken in these structures. They are strophic and have regular rhymes in masculine line endings.

Key words: hexameter, trisyllabic verses, caesura, rhyme, transfer.

Вивчення гекзаметра та різноманітних видозмін цієї форми в поезії Лесі Українки видається важливим принаймні з двох причин. По-перше, увиразнюється версифікаційний аспект творчості поетеси, окреслюються певні аспекти її віршового новаторства. По-друге, одержані дані слугують добрим матеріалом для порівняння з подібними формами в інших авторів періоду Лесі Українки, що поглиблює наше уявлення про вітчизняну версифікацію кінця XIX – початку XX століття загалом.

Про гекзаметр поетеси принагідно писали В. Ковалевський [8], Г. Аврахов [1], О. Бандура [2], С. Кормілов [9], Н. Науменко [15; 16], О. Кудряшова [11], Н. Костенко [10], автор цих рядків [3] Б. Бунчук та І. Штаєр [4].

До спеціального розгляду цих гекзаметрів ми звернулися у статтях “Гекзаметр у поезії Лесі Українки (власне гекзаметричні форми)” і “Деривати гекзаметра та “верлібр” у поезії Лесі Українки” (обидві у друку). Творами поетеси, у яких

відчутний ритм гекзаметра, уважаємо такі: “Гомер. Одиссея. Пісня III. В Пілосі. Пісня IV. В Лакедемоні” (1888, переклад), “Завітання” (1888), дванадцять творів “З “Ріг-веди” (1890, переклад), “Стороно рідна! Бачу ті арки, ті стіни...” (1890–1891, переклад першої строфи поезії Д. Леопарді “До Італії”), “У чорну хмару зібралася туга моя...” (1893–1894), “На мотив з Міцкевича” (1893–1894), “Північні думи” (1895), “Ave Regina!” (1896), “Уривки з листа” (другий вірш із циклу “Кримські відгуки”, 1897), недрукований фрагмент з “Уривків з листа” (1897), “Весна зимова” (сьомий вірш із циклу “Кримські відгуки” (1898), “Зоря поезії. Імпровізація” (1898), “Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі!” (другий вірш із дистиха “Єврейські мелодії”, 1899), “Завжди терновий вінець...” (1900), “Ра-Менеїс” (1900), “Жертва” (1900), “Скажи мені, любий, куди мої сльози поділись?” (1900), “Ти не хтів мене взять, полишив мене тут на сторожі...” (1901), “Ніобея” (1902), “О, не кори мене, любий, за мрії про славу...” (1904), шістнадцять перших рядків поезії “Спогад з Євпаторії” (1904), “Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила” (1905), десятий та одинадцятий вірш із циклу “Ліричні пісні Давнього Єгипту” (1910, переклад), “Афра” (третій вірш із циклу “Весна в Єгипті”, 1910), “Таємний дар” (шостий вірш із циклу “Весна в Єгипті”, 1910), “Земля! Земля!” (п’ятий вірш із циклу “З подорожньої книжки”, 1911).

Для диференціації цих формально подібних, але відмінних за окремими кількісними показниками текстів ми скористалися класифікацією гекзаметричних форм М. Гаспарова. Відомий учений запропонував триступеневий поділ: гекзаметр, деривати гекзаметра, периферійні форми гекзаметра. М. Гаспаров дав визначення російському гекзаметрові (розмір із нульовою анакрузою; з кількістю стоп або іктів, що дорівнює шести; з міжнаголосними інтервалами у два склади, але з допуском односкладових, з жіночими закінченнями з відсутністю рими), а форми з відхиленнями від цих параметрів назвав дериватами [7, 306]¹.

Як власне гекзаметричні ми визначили ті тексти Лесі Українки, у яких не більше ніж на 25% порушено одну або кілька перелічених ознак гекзаметра: 2-й, 5-й і 6-й вірші “З “Ріг-веди” (1890, переклад), “Таємний дар” (шостий вірш із циклу “Весна в Єгипті”, 1911, оригінальний твір), 11-й твір із “Ліричних пісень Давнього Єгипту” (1910, переклад). Аналіз показав, що власне гекзаметричні твори Лесі Українки – це форми з ознаками грецького гекзаметра², здебільшого перекладні (80%) силабо-тонічні структури з ритмом шестистопового цезурованого дактиля (від 76% до 94%) з невеликою кількістю п’ятистопових (від 6,5% в “Гімні про перемогу Індри над Агі” до 21% у другому вірші дистиха “Гімни до ранньої зорі”), мінімальною кількістю дольнихових – від 0 до 9,5% версів, з незначною (3:2) перевагою жіночої цезури і домінуванням жіночих закінчень. Рідко знаходимо внутрішні рими (від 0 до 6,25% версів), частка рядків із перенесеннями – від 2,5% до 31,25%, здебільшого в межах 14–17 відсотків.

Дериватами гекзаметра в поетеси вважаємо ті форми, у яких більше ніж на 25% порушено хоча б одну з шести перелічених ознак гекзаметра. Аналіз засвідчив, що більшість гекзаметрів Лесі Українки є дериватами цієї форми (71%). Лесині деривати гекзаметра за кількістю порушених гекзаметричних ознак³ становлять три групи. До першої групи (деривати першого рівня) належать структури, у

¹ М. Шапір додав до гаспарівських ознак гекзаметра ще одну – останній міжнаголосний інтервал у кожному рядку – обов’язково односкладовий [20, 43] і запропонував до дериватів російського гекзаметра зараховувати лише ті розміри, які насправді були утворені або від нього самого, або від його інших дериватів (напр., “амфібрахічний” гекзаметр, амфібрахо-ямбічний пентаметр, дактило-хореїчний пентаметр та ін.) [20, 53–65].

² Давньогрецький гекзаметр відзначався перевагою дактилічних шестистоповиків і домінуванням жіночої цезури; у латинському гекзаметрі панівними були дактило-спондеїчні верси, переважала чоловіча цезура [Див.: 6, 375; 14, 44].

³ Анакруза (А), стопність (С), закінчення (З), відсутність рими (Р).

яких порушено одну ознаку гекзаметра. До них зараховуємо: переклад III та IV пісень з Одиссеї, “Завітання” (обидва – 1888), дев’ять перекладних творів із “Ріг-веди” – перший гімн до ранньої зорі, перший та другий гімни Агні, гімн до найвищого духа Pramatma, чотири погребові гімни, гімн до Йами (усі – 1890), переклад першої строфи канцони Д. Леопарді “До Італії” (1890-1891), “Весна зимова” (1898), “Ра-Менеїс” (1910), “Земля! Земля!” (1911). Отже, всього 15 творів, кількісно найбільше. Однак, якщо вважати переклади з “Ріг-Веди” одним підходом, то тоді кількість зменшиться до 6, що більш-менш дорівнює кількісним показникам в інших групах дериватів.

Відхиленням від форми гекзаметра в перелічених творах є стопність. Ці поезії також поділяють на: а) силабо-тонічні (різностоповий дактиль) та б) дольникові (“Ра-Менеїс” – Дк5-7, “Земля! Земля!” – Дк6-5).

До другої групи (деривати другого рівня) належать структури, у яких порушено дві гекзаметричні ознаки. Це недрукований фрагмент з “Уривків з листа” (1897) – А, С; “Зоря поезії” (1898) – С, Р; “Жертва” (1900) – А, С; “Ніобея” (1902) – А, С; “Афра” (1910) – С, З. Із перелічених 5 творів один – “Зоря поезії” – дольниковий (Дк2-6), решта – силабо-тонічні.

До третьої групи (деривати третього рівня) належать структури, у яких порушено три гекзаметричні ознаки. Це такі твори: “У чорну хмару зібралася туга моя...” (1893–1894) – А, С, З; “Ave Regina!” (1896) – А, С, З; “Уривки з листа” (1897) – А, С, З; “Скажи мені, любий, куди мої сльози поділись?” (1910) – А, С, Р; “Завжди терновий вінець...” (1900) – А, С, З; десятий твір із “Ліричних пісень давнього Єгипту” (“Надпис на стовпі (Хвала царівні)”, 1910) – А, С, Р.

Із шести перелічених поезій одна – “Надпис на стовпі” – дольникова (Дк6-3), решта – силабо-тонічні.

Схильність до дериватних форм Леся Українка запозичила від попередників, особливо від О. Пчілки. Однак „непослідовність” Лесиного гекзаметра значно сильніша. Особливою ритмічною будовою характеризуються ті деривати поетеси, які зараховуємо до “верлібрів”. Такими є деривати II і III рівня з кількістю гекзаметричних версів (п’яти- і більшеноголосних), що менша ніж 75%. Це твори, що їх характеризує неврегульоване поєднання трискладникових та дольникових неримованих версів – “Уривки з листа” (другий вірш із циклу “Кримські відгуки”, 1897, оригінальний вірш), недрукований фрагмент з “Уривків з листа” (1897, оригінальний вірш), “Завжди терновий вінець...” (1900, оригінальний вірш). Леся Українка витворила такі структури на основі застосування принципу перекладів із “вільних ритмів” Г. Гайне, своєрідно модифікувавши їх.

У цій розвідці у хронологічному порядку розглянемо Лесині периферійні форми гекзаметра, беручи до уваги лише основні параметри вірша (розмір, відсоток версів Дбц і Дкб, процент п’яти- і більшеноголосних рядків (кількісний ореол гекзаметра за М. Гаспаровим), характер цезури, характер закінчень версів, включаючи прикінцеві і внутрішні рими, метричну картину твору (інші метри і розміри), відсоток рядків із перенесеннями). До периферійних форм гекзаметра належать структури, у яких, згідно з прикладами, наведеними М. Гаспаровим [7, 232-237], порушено три або чотири гекзаметричні ознаки (А, С, З, Р) з неодмінною прикметою – системним римуванням та наявністю чоловічих рим. Це “На мотив Міцкевича” (1893–1894), “Північні думи” (1895), “Єремїє, зловісний пророче в залізнім ярмі!” (1899), “Ти не хтів мене взять, полишив мене тут на сторожі...” (1901), 16 перших рядків із поезії “Спогад з Євпаторії” (1904), “О, не кори мене, любий, за мрії про славу...” (1904), “Мріє, не зрадь!” (1905). Усі 7 творів силабо-тонічні.

Цікавою є форма твору “На мотив з Міцкевича” (1893–1894). Поетеса відштовхувалася від вірша А. Міцкевича “Непевність” (1825). Твір польського генія складається з шести шестивіршів силабічного 11-складовика (5ж+6ж) із римуванням ААВВСС. Наведемо першу строфу:

Gdy cię nie widzę, nie wzdycham, nie płaczę,
 Nie tracę zmysłów, kiedy cię zobaczę;
 Jednakże gdy cię długo nie oglądam,
 Czegoś mi braknie, kogoś widzieć żądam
 I tęskniąc sobie zadaję pytanie:
 Czy to jest przużyżń? czy to jest kochanie? [21, 171-172].

±UU±U U±UU±U	5+6 (Д4)
U±U±U ±UUU±U	5+6
U±U±U ±UUU±U	5+6
±UU±U ±U±U±U	5+6
U±U±U U±UU±U	5+6
U±U±U U±UU±U	5+6

Поетеса не копіювала форму Міцкевичевого вірша¹. Єдиний можливий зв'язок використання дактиля як наслідок поміченого дактилічного ритму в першому рядку поляка. Її твір складається із трьох катренів неврегульованих трискладовиків (дактилів і амфібрахіїв) із римуванням АвАв, хоч експлікується задум створити логаядичну конструкцію ДбцАмфбцДбцАмфбц:

Я не кохаю тебе і не прагну дружиною стати.
 Твої поцілунки, обійми і в мріях не сняться мені,
 В мислях ніколи коханим тебе не одважусь назвати;
 Я часто питаю себе: чи кохаю? – Одказую: ні! [18, т. 1, 230].

±UU±UU±U UU±UU±UU±U	Дбц
U±UU±UU±U U±UU±UU±U	Амфбц
±UU±UU±U U±UU±UU±U	Дбц
U±UU±UU±U UU±UU±UU±U	Амфбц

Утім у II строфі простежуємо відхилення в амфібрахічних рядках, а у III – у третьому дактилічному версі. 50% рядків мають ритм Дбц, 100% – ореол гексаметра². Жіночі цезури становлять 75 відсотків, чоловічі – 25. Твір римований (АвАв), 50% – жіночих закінчень, 50% – чоловічих. Метричний склад

¹ Силабо-тонізував Міцкевичів твір у своєму перекладі І. Франко. Перші дві строфи та два рядки третього шестивірша в нього мають ритм чотирисопового анапеста з цезурним нарощенням на один склад. Наведемо першу строфу:

Як тебе я не бачу, не зітхаю й не плачу,
 Та коли оглядаю, змислів теж не теряю.
 Та коли надто довго я тебе не видаю,
 То чогось мені треба, когось бачить бажаю.
 І мені в серці туга та кидає питання:
 “Чи то тільки подруга? Чи се, може, кохане?” [19, 35, 548].

UU±UU±U UU±UU±U	
UU±UU±U ±UU±UU±U	Додатковий наголос у III стопі
UU±±U±U UU±UU±U	Дод (II)
UU±UU±U UU±UU±U	
UU±±U±U ±UU±UU±U	Дод (II, III)
UU±UU±U UU±UU±U	

Третя (з третього рядка), четверта, п'ята, шоста (крім одного рядка) строфи вже мають ритм Ан4ц. Порушую у II, III, V, VI строфах поет і схему римування.

² Цілком правильно Н. Костенко називає структуру цієї поезії Лесі Українки новою силабо-тонічною модифікацією гексаметра: “...Вона поєднала гексаметр із 6-стопним амфібрахієм... І зробила це, швидше за все, свідомо, експериментуючи з силабо-тонікою...” [10, 205].

поезії: Д – 58% (Д6ц – 50%, Д5 – 8%), Амф – 42% (Амф6ц – 34%, Амф5 – 8%). Відсоток перенесень – 16,6%.

Розмір вірша “Північні думи” (1895) – Д5 (77,7%)¹. Частка дактилічних шестистоповиків – 8,33%, ореол гекзаметра мають 86% версів. Цезури розподілені так: жіночі – 64%, чоловічі – 25%, дактилічні – 11%. Твір складається з римованих катренів (АвАв), частки жіночих і чоловічих закінчень – 50:50, відзначимо внутрішню риму у 23-у рядку (2,77%). Метрична картина поезії така: Д – 100% (Д5 – 78%, Д4 – 14%, Д6 – 8%). Відсоток перенесень – 13,88%.

На увагу дослідника гекзаметричних форм у поетеси заслуговує другий вірш із диптиху “Єврейські мелодії” – “Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі!” (1899). Структура поезії навіває уяву про “анапестичний гекзаметр”. В одного з її улюблених українських авторів, якого виділяла серед інших і називала “настоящим писателем”, П. Куліша подібні ритми проступали у творі “На чужій чужині” (надр. у 1883):

І тебе вже оце не побачу, мій краю коханий,	Ан5
Не побачу степів тих розкішних, гаїв тих співучих,	Ан5
І поляжу без слави в могилі німій і нікому не знаній,	Ан6
І забудуть мене на Славуті-Дніпрі, на порогах ревучих [12, т.1, 481].	Ан6

М. Зеров визначав форму цієї поезії як “своєрідний гекзаметр”.
Леся Українка застосовує анапестичні катрени з римуванням аВаВ:

Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі!
Певне, серце господь тобі дав із твердого кришталю:
ти провидів, що люд буде гнить у ворожій тюрмі, –
як же серце твоє не розбилося від лютого жалю? [18, т. 1, 183].

¹ Будова поезії відображає високий рівень версифікаційної майстерності автора. Зачин, що охоплює три перші речення й уводить у тему, розміщений у першому катрені та “захоплює” перший рядок другої строфи. Верси мають ритм чотиристопового дактиля:

1. Годі тепера! ні скарг, ані плачу,
2. Ні нарікання на долю, – кінець!
3. Навіть і хвилю ридання гарячу
4. Стримать спроможусь. Нестиму вінець,
5. Той, що сама положила на себе [18, т.1, 125].

±UU±U||U±UU±U
±UU±UU±U||U±
±UU±U||U±UU±U
±UU±U||U±UU±
±UU±||UU±UU±U

Декларація ліричної героїні, що бере зобов’язання боротьби і відмовляється від колишніх “мрій”, розпочинається у 6-у рядку. Початок нової підтеми маркований зміною розміру. Рядки 6–17 мають розмір Я5:

6. Доле сліпая, вже згинула влада твоя,
7. Повід життя свого я одбираю від тебе,
8. Буду шукати сама, де дорога моя! [18, т.1, 125].

±UU±U||U±UU±UU±
±UU±UU||±UU±UU±U
±UU±UU||U±UU±U

Задля ритмічного відділення підтеми поетеси “розриває” другу строфу. Ще одна підтема твору – це монолог “голосу надземного”, який охоплює рядки 18–24 і який поетеса відділяє від іншого тексту лапками прямої мови. Крім того, урочисто-священний зміст монологу маркований довгими рядками – версами гекзаметричного шестистопового дактиля. Наведемо лише перші три рядки:

18. Ти блискавицею мусиш світити у тьмі,
19. Поки зорею рожевою край твій освітиться темний,
20. Треба шукати дороги тим людям, що ходять в ярмі [18, т.1, 126].

±UU±UU±U||U±UU±
±UU±UU±UU||±UU±UU±U
±UU±UU±U||U±UU±UU±

Далі, до кінця монологу (24-й рядок) йде Я5. Цей же розмір властивий і новій підтемі – звернення ліричної героїні до “нової мрії” – як відображення “суголосності” зовнішнього “голосу” і “голосу” ліричної героїні.

Розмір твору – Аn5 (100%). Шестиноголосні верси відсутні. Усі 100% рядків мають ореол гекзаметра. Цезури: чоловічі – 50%, жіночі – 43,75%, дактилічні – 6,25%. Поезія римована (аВаВ), 50% закінчень версів мають жіночий характер, 50% – чоловічий. Твір усучіль монорозмірний (Аn5 – 100%). Відсоток версів із перенесенням незначний – 6,25.

Щодо вірша “Ти не хтів мене взять, полишив мене тут на сторожі...” (1901) Г. Аврахов зауважував: “Емоційний колорит мовно-образних засобів разом із ритмічним ладом (розлога п’ятирядкова анапестична строфа, побудована на багатих римах) обумовлюють урочисто-спокійний тон вірша, його скорботно-величаву мелодію” [1, 183]. Наведемо першу строфу твору:

Ти не хтів мене взять, полишив мене тут на сторожі,
Ти мені заповідав скрасити могилу твою
В білий мармур, і плющ, і криваві осінні рожі,
Ти мені заповідав носити жалобу мою
Так, як носять в легендах царівни мовчазні, хороші [18, т.1, 270].

Розмір твору – Аn5. Шестиноголосних рядків немає, усі верси з ореолом гекзаметра. 40% цезур – жіночі, 33% – чоловічі, 27% – дактилічні. Твір строфічний (п’ятивірші з римуванням AbAbA у I і III строфах та aBaBa у I), частка жіночих клаузул – 53%, чоловічих – 47%. Вірш монометричний, монорозмірний – Аn5 (100%). У 20% версів засвідчено перенесення.

Гекзаметричний ритм відчутний у перших чотирьох строфах вірша “Спогад з Євпаторії” (1904). Наведемо одну строфу:

Ледве мріє, мов привид, далекеє соннеє місто,	Аn5 п/сх
ні вогнів, ані гуків музики до моря не шле.	Аn5
Тихо так, наче вимерло в світі навколо все чисто,	Аn5 п/сх
тільки море зосталось, а в ньому щось чорне і зле [18, т.1, 305].	Аn5

Розмір вірша: Аn5 (75%). Шестиноголосні верси відсутні, відсоток рядків з ореолом гекзаметра – 75%. Якщо забрати 4-й безцезурний рядок, то маємо 74% жіночих цезур, 13,3% – чоловічих, 13,3% – дактилічних. Твір римований (AbAb), фіксуємо 50% жіночих закінчень, 50% – чоловічих. Метричний склад поезії: Аn – 100% (Аn5 – 75%, Аn4 – 19%, Аn3 – 6%). У 12,5% версів засвідчено перенесення.

Того ж 1904 року був написаний твір “О, не кори мене, любий, за мрії про славу...”. Наведемо його другу строфу:

Чи ж не казав ти мені, що злетіла корона злотиста	Д6
з мого чола з того часу, як я до роботи взялась	Д6
тихої, смирної. Зникла поезія чиста	Д5
з тої хвилини, як спільна нудьга почалась [18, т.1, 314].	Д5

Розмір вірша: Д5-6. 33,3% рядків – шестиноголошені, п’ять і більше наголосів мають 100% версів. Жіноча цезура характерна для 50% версів, чоловіча – для 42%, дактилічна – для 8%. Твір римований (катрени з римуванням AbAb), для 50% рядків характерна жіноча цезура, для інших 50% – чоловіча. Метрична будова вірша така: Д – 100% (Д5 – 67%, Дбц – 33%). Для 33,33% версів характерна наявність перенесень.

Надзвичайно цікавою є будова твору “Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...” (1905), на зв’язок якого з перекладами з “Ріг-веди” вказує Г. Левченко

9. *Кормілов С.* Вільний вірш у Лесі Українки // *Рад.* літературознавство. – 1979. – №9. – С. 29-40.
10. *Костенко Н.* Вірш і поезія : Збірник наукових, літературно-критичних і публіцистичних статей. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. – 692 с.
11. *Кудряшова О.* Поетика легенди Лесі Українки “Ра-Менеїс” // *Слово і Час.* – 2010. – №10. – С. 49-54.
12. *Куліш П.* Твори : У 2 т. – 2-е видання. – К.: Наук. думка, 1998.
13. *Левченко Г.* Міф проти історії: Семіосфера лірики Лесі Українки : [монографія]. – К.: Академвидав, 2013. – 332 с.
14. *Лотман М.* Гексаметр (общая теория и некоторые аспекты функционирования в новейших европейских литературах): Предварительное сообщение // *Учёные записки Тартуского государственного университета.* – Вып. 396. – С. 31-54.
15. *Науменко Н.* Вільний вірш у творчості Лесі Українки // *Дивослово.* – 2004. – №4. – С. 6-8.
16. *Науменко Н.* Серпантинні форми поезії: природа та тенденція розквіту українського верлібру : [монографія]. – К.: Видавництво “Сталь”, 2010. – 518 с.
17. *Тхорук Р.* Поетова мрія про мрію та мова як вірш // *Волинь* філологічна : текст і контекст. Мова і вірш : 36. наук. пр. / Упоряд. Т. П. Левчук. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – Вип.16. – С. 243–255.
18. *Українка Леся.* Збір. творів : У 12 т. – К.: Наук. думка, 1975–1979.
19. *Франко І.* Додаткові томи до Зібрання творів: У 50-ти т. – К.: Наук. думка, 2008. – Т. 52: Оригінальні та перекладні поетичні твори / Ред. тому М. П. Бондар. – 1040 с.
20. *Шанир М.* Гексаметр и пентаметр в поэзии Катенина (о формально-семантической деривации стихотворных размеров) // *Philologica.* – 1994. – Vol. 1. – №½. – С. 43-144.
21. *Mickiewicz A.* Dzieła poetyckie. – T. 1: Wiersze. – Warszawa: Czytelnik, 1979. – 533 s.

Отримано 10 листопада 2015 р.

м. Чернівці

